

CƏNUBİ XƏZƏR ÇÖKƏKLIYINDƏ KARBOHİDROGEN SİSTEMLƏRİNİN FORMALAŞMASININ ƏSAS XÜSUSİYYƏTLƏRİ

M.F.Tağiyev, S.V.Kərimov, İ.N.Əsgərov
Azərbaycan, SOCAR, “Neftqazəlmətdəqiqatlayihə” İnstitutu

Cənubi Xəzər Çökəkliyinin bir çox anomal xüsusiyyətləri müxtəlif tədqiqalarda qeyd edilmiş və elmi publikasiyalarda işıqlandırılmışdır. Anomal yüksək qalınlıqlara malik çöküntü qatında gedən litofiziki, geotermik və flüidodinamik proseslər bu hövzədə neft-qaz sistemləri ilə bağlı bir sıra proseslərin fəza və zaman xüsusiyyətlərini müəyyən etmişdir.

Geotektonik inkişafın Gec Neogen mərhələsində sürətli çöküntütoplanma proseslərinin təsiri altında formalaşan neft-qaz sistemləri geniş spektrli özəl xüsusiyyətlərə malikdir. Cənubi Xəzər çökəkliyində karbohidrogen (KH) sistemlərinin formalaşması aşağıdakı ardıcıl geoloji proses və hadisələr şəklində təsvir etmək olar.

- Böyük həcmli çöküntü kütlələrinin hövzəyə daxilolma sürətləri ilə onların sıxılma templəri arasında disbalans normal sıxılmaya imkan verməmişdir.
- Hövzənin geotermal sahəsi uçquna bənzər sedimentasiya şəraitində müvazinətsiz istilik keçirmə rejimində formalaşdığı üçün aşağı geotermik qradientlər ilə səciyyələnir.
- Hövzənin ifrat qalın sahələrində çöküntü qatında neft-qaz əmələgəlmə prosesləri geoloji fəzada geniş dərinlik diapazonunu əhatə etmiş, neft pəncərəsinin tavanı müvafiq olaraq böyük dərinliklərə gömülmüşdür.
- Üzvi maddə ilə zəngin Oligo-Miosen layları Üst Miosen – Alt Pliosen yaşlı çöküntü intervalı ilə örtülərək geoloji baxımdan qısa zaman ərzində neft pəncərəsinin zirvə və daha dərin mərhələlərinə daxil olmuşdur.
- Karbohidrogen generasiya templəri “orta” katagenez templərindən xeyli yüksək olduğu üçün neft-qaz ana layları qısa zaman ərzində çöküntü qatına böyük həcmli neft-qaz emissiyası vermişdir.
- Qazvari KH-lər ilə zəngin flüidlər törədici süxurlardan ayrılaraq məsaməli mühitdə hərəkət çevikliyinə malik olmuşdur.
- Əmələ gəlmiş KH-li flüidlər böyük məsamə təzyiqi fərqləri altında bütün mümkün miqrasiya yolları vasitəsilə üst laylara doğru hərəkət etmişdir.
- Miqrasiya axınları ilk növbədə ən keçirici laylar vasitəsilə və subvertikal çat və qırılmalar sistemi ilə üst laylara yönəlmişdir.
- Alt Pliosen struktur tələlərinə doğru hərəkət edən KH kütlələri münasib örtüklərə rast gələrək toplanmağa başlamış, örtüklər hermetik olmadığı halda daha cavan laylara keçmişlər.

- Hövzədə generasiya edilmiş böyük KH həcmələri, Yer səthinə qədər geniş səpələnmə və dağılma proseslərinə baxmayaraq, struktur qalxımları KH yükü ilə təmin etmişdir.

Neft-qaz sistemlərinin formalaşmasını təsvir edən bu proseslər hövzənin neft-qaz ehtiyat və resurslarının qiymətləndirilməsi istiqamətində aparılan elmi-tədqiqat işlərində konseptual bazis kimi istifadə olunur.